

Sermo in crucem, in consecrationibus, et de sancto ligno crucis (e cod.
Athen. Nat. Bibl. 244 MPT, fol. 62v)

Λόγος ἐν τῷ σταυρῷ, ἐπὶ τῶν ἐγκαινίων, καὶ περὶ τοῦ ἁγίου ξύλου τοῦ
σταυροῦ

Ἐν τοῖς ἁγίοις τόποις οὕτως ἐστὶν ὁ σταυρός, ἀδελφοί, ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου. Ἐκεῖνο τὸ δένδρον καρπὸν ζωῆς ἔφερε, τοῦτο τὸ ξύλον ζωῆς αἰώνιου πηγὴν προεβάλετο· ἐκεῖνο τὸ δένδρον πηγὴν εἶχεν ἐν πλευρᾷ κειμένην εἰς ἀρδεῖαν αἰώνιον, καὶ τοῦτο τὸ ξύλον προεῖκατο καρπὸν καὶ ἐκ πλευρᾶς πηγὴν αἵματος καὶ ὕδατος ἐξέβλυσεν· ἐκεῖνο <τὸ> δένδρον ἦν ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ τοῦτο τὸ ξύλον ἐν μέσῳ τῆς γῆς πεφύτευται· καθὼς καὶ Δαυὶδ ὁ προφήτης ἐμαρτύρησε περὶ Θεοῦ εἰπὼν ὅτι, 63 εἰργάσω σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς. Ἐκεῖ ἐφύτευσεν, ὡς εἰργάσατο. Ὅτι τὸν μὲν παράδεισον ὡς Θεὸς ἔκτισε, τὸν δὲ σταυρὸν ὡς ἄνθρωπος ὑπομεμένηκεν. Ἐκεῖνο τὸ δένδρον ἔμφυτον προῖετο ζωὴν, τοῦτο τὸ ξύλον ἐμπροαίρετον αἴδιον ζωὴν πᾶσι τοῖς βουλομένοις προβάλλεται· ἐκεῖνο τὸ δένδρον μόνῳ τῷ Ἀδὰμ ἐπ' ἐξουσίας δίδεται, τοῦτο τὸ ξύλον τῆς ζωῆς πᾶσι τοῖς θέλουσι πρόκειται εἰς ἀπόλαυσιν· ἐκείνου τοῦ δένδρου ἀμαρτήσας ὁ Ἀδὰμ ἀπολαῦσαι κωλύεται, τούτου τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς διὰ μετανοίας καὶ οἱ σφαλλόμενοι συντόμως μετέχουσιν· ἐκεῖνο τὸ δένδρον ἔμφυτον εἶχε τὸν καρπὸν συντείνοντα εἰς ζωὴν αἰώνιον, τοῦτο τὸ ξύλον ὃ μὴ εἶχεν ἐπεκτήσατο· ὅτι φθαρτὸν ὄν, γέγονεν ἄφθαρτον· καὶ διὰ πίστεως οὐκέτι ξύλον ἐστίν, ἀλλὰ πηγὴ ζωῆς αἰώνιου. Καὶ ὅτι πηγάζει ζωὴν ὁ σταυρὸς καὶ ὁ Ἰησοῦς ἔφη· ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάστασις. Καὶ ὁ Ἀπόστολος εἶρηκεν, ὅτι εἰς τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ ἐβαπτίσθημεν εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ὡς τοῦ σταυροῦ τῆς θείας δυνάμεως, ὅτι ἡμᾶς ἀπολαῦσαι τοῦ παραδείσου πεποίηκε, τὴν ζωὴν ἐν Χριστῷ προβαλλόμενος! Οὐαὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλησιν, ὅτι κοί 64 νὸν οἰκοῦντες παράδεισον τὸ ξύλον τῆς ζωῆς οὐκ ἐμβλέπουσιν! Οὐαὶ τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι τὸ γεώργιον τοῦ Θεοῦ ἐμπιστευθέντες, τὸν καρπὸν τῆς ζωῆς οὐκ ἐπιγινώσκουσιν! Οὐαὶ τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι τυφλοὶ ὄντες, τὸν ἀτίμητον μαργαρίτην ἠρτημένον ἐν ξύλῳ οὐ καθορῶσιν! Οὐαὶ τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι λαβόντες τὴν κτῆσιν τοῦ ἀγροῦ, τὸν ἐν τῷ ξύλῳ θησαυρὸν οὐκ ἐνόησαν, ἀλλὰ τοῖς ἔθνεσιν αὐτὸν ἀποδίδονται! Οὐαὶ τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι τῆς ἀμπέλου κρατοῦντες, τῆς εὐφροσύνης τοῦ δένδρου τούτου ἐστέρηται· ἡμῖν <τε> τὸν θησαυρὸν τοῦτον μηδὲν λαβόντες παραχωροῦσι! Διὰ τοῦτο ὡς τυφλοῖς καὶ μωροῖς ὁ σατανᾶς ἐμπαίζων οὐ παύεται. Ἀπὸ τῆς ἀργίας τὸν βότρυν ἠφάνιζον· διὸ ἡμῖν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἀντιπαραδίδωσιν. Ἔλαβε τὸν ἀμπελῶνα καὶ τοῖς ἔθνεσιν αὐτὸν δίδωσιν· ὅθεν καὶ μυριοπλάσινα αὐτῷ τὸν καρπὸν ἀποδίδωσι. Τίς ὁ καρπὸς τοῦ ἀμπελῶνος Χριστοῦ, ἀλλ' ἡ ὑμεῖς; Ὅσοι γὰρ ἐστε τοῖς πλήθεσι, τοσοῦτοί εἰσι καὶ οἱ βότρυνες. Ἐν τῇ συναγωγῇ ἐζήτηε κἂν ἓνα βότρυν Χριστός, ἀλλ' ἔλεγον οἱ Προφῆται πρὸς αὐτόν, πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν· ὑμεῖς δὲ 65 ὡς θαυμάσιοι βότρυνες τὴν παρουσίαν αὐτοῦ εὐφραίνεσθε, ἑαυτοὺς αὐτῷ προσκομίζοντες. Ἐπεζήτηε ἐν τῇ συναγωγῇ καρπὸν ὁ Χριστός, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν ἔλεγον οἱ ἅγιοι, οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός· ὑμεῖς δὲ ἀνακεκραμένοι τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι, πάντες καρπὸς ἐστε τῆς ἀμπέλου ταύτης, ἐν ἧ τὸ ξύλον πεφύτευται τοῦτο. Καὶ ὅτι ἀμφοτέρωθεν ἐν ταῖς Διαθήκαις οἱ λαοί, καρπὸς καὶ γεώργιον εἰσι τοῦ Θεοῦ, λέγει μὲν καὶ Παῦλος ὁ ἀπόστολος, Θεοῦ γεώργιον ἐστε, Θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστε· εἶπε δὲ καὶ Ἡσαΐας περὶ Ἰουδαίων· ὁ γὰρ ἀμπελῶν Κυρίου σαββαὼθ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἐστὶ, καὶ ἄνθρωπος Ἰουδα νεόφυτον ἠγαπημένον. Εἰς τοῦτον ἦκε τὸν ἀμπελῶνα ὁ Κύριος ζητῶν τὸν καρπὸν. Ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν λέγει ὁ

αὐτὸς Ἡσαΐας· τί ἐπιζητεῖς εἰς τὴν χερσωθεῖσαν ἄμπελον καρπὸν; Τί παρακαθίζῃ τῇ ἡρηλωμένῃ ἀμπέλῳ προσδεχόμενος βότρυας; Τί ἐπιμένεις καὶ παραμένεις αὐτούς; Τυφλοὺς ἀπαιτεῖς γεωργίας ἐπιμέλειαν; Τὰ ἀκάνθιά σοι ἀποδώσοιεν ἀντὶ βοτρυῶν· ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀντὶ καρποῦ· καὶ γὰρ ἐγὼ ἔμεινα ἵνα ποιήσῃ σταφυλὴν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας. 66 Τοῖς πάθεσιν ἀποτυφλωθέντες οἱ Ἰουδαῖοι οὔτε τὴν προϋπάρξασαν σπουδὴν τῆς ἀμπέλου ἐφύλαττον, ἀλλὰ καὶ ὅσα οἱ πατέρες ἐν αὐτῇ ἔκαμνον, οὔτοι διὰ τῆς ἀμελείας ἀπώλεσαν· διὰ τοῦτο καὶ ἕτερος προφήτης ἀναζητοῦντι Χριστῷ τὸν καρπὸν εἶρηκεν· ἐλυμήνατο αὐτὴν ὅς ἐκ δρυμοῦ καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν. Ἄλλ' ἐλθὼν ὁ δεσπότης τοῦ ἀμπελῶνος τὴν συκὴν καταργοῦσαν τὸν ἀμπελῶνα ἐξήρανε, καὶ φυτεύσας ἐν αὐτῷ τὴν προγονικὴν εὐσέβειαν, ἡμῖν τὸν ἀμπελῶνα ἐκδίδωσι· τὴν συκὴν ἐξήρανε καὶ τὸν σταυρὸν ἐν αὐτῷ κατεφύτευσεν. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶ περὶ οὗ καὶ ὁ προφήτης Ἰεζεκιὴλ εἶρηκεν, ὅτι ξηραίνει ξύλον ξηρόν, καὶ τὸ ὑγρὸν ἀναθάλαι ποιεῖ. Ἡ οὐκ ἀνέθαλεν ὁ σταυρός, ὁ τηλικούτον καρπὸν προέμενος· ὅτι πᾶσαν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ λαοὺς μεγάλως ἐνέπλησεν; Ὡς σταυροῦ δύναμις, οὗ τὸ ξύλον ἐλαιόδενδρον ἐγένετο καὶ ἄμπελος· καὶ πάλιν στάχυς καὶ ἄρουρα! Ὁ γὰρ ἐν αὐτῷ καρπὸς ἀναβλαστήσας καὶ ἄρτος καὶ οἶνος καὶ ἔλαιον, νοητῶς προὔχουσε πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. 67 Καὶ ὅτι ταῦτα πάντα ἐστὶν ὁ Χριστός, λέγει ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ὅτι δὲ καὶ οἶνος ὁ αὐτὸς γέγονεν, ἐγὼ, φησὶν, ἢ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα· ὁ Πατήρ μου ὁ γεωργός. Περὶ δὲ τοῦ εἶναι αὐτὸν ἔλαιον, λέγει καὶ ἐν τῷ Προφήτῃ· ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἔλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ. Μέγα τὸ μυστήριον τούτου τοῦ ἀγροῦ, ἀγαπητοί, ὅτι ἐν τρισὶν ἡμέραις τοὺς καρποὺς τελείους παρέστησεν. Ἐν τῷ προσαββάτῳ τὸν σπόρον ἐδέξατο καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν τέλειον τὸν στάχυν ἔδωκε. Πρὸ δύο ἡμερῶν ἐφυτεύθη ἢ ἄμπελος αὕτη καὶ τῇ τρίτῃ τὸν βότρυον παρέστησεν, εὐθύς οἶνον παρεσχηκότα πᾶσι πλουσίως εἰς ἀπόλαυσιν. Καίτοι τοῦτον ἐγεώργησε τὸν οἶνον, θαυμαστὸν ὅτι αὐθις τοῦ πρόσθεν πολὺ γέγονεν ἀμείνων· πᾶς γὰρ φησὶ τὸν ἐλάσσονα οἶνον οὐ πρῶτον ἀλλ' ἔσχατον δίδωσι. Χριστὸς δὲ ἔσχατος ἐλθὼν, πρῶτος ἐγένετο· ἐν τύπῳ γὰρ τοῦ νόμου Ἰωάννης εἶρηκεν· ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος πρότερός μου γέγονε· κἀγὼ οὐκ ἤδιδον αὐτόν. Ὡς τῶν ἀθανάτων πηγῶν τῶν ἀπὸ τοῦ ξύλου τούτου προερχομένων· ὅτι πᾶσι 68 χορηγεῖ κατὰ δύναμιν ἀθανασίας ἀπόλαυσιν. Καὶ ὁ μὲν Παῦλος λέγει· ἔχομεν τὸν θησαυρὸν τούτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν· ἐγὼ δὲ ἀνθυπενέγκας εἴποισμι, ὅτι ἔχομεν τοὺς θησαυροὺς τούτους ἐν τούτοις τοῖς ξυλίνοις σκεύεσιν. Οὐ χρήζει αὕτη ἢ ἄρουρα, οὐκ ὄμβρων, οὐχ ὕδατος αἰσθητοῦ, οὐ τροπὰς οὐρανοῦ, οὐχ ἡμερίας ποιότητος, οὐκ ἐτησίων ὥρων, οὐ θερινῆς αὐχμότητος, ἀλλὰ κατὰ τὸ μάννα, αὐθημερὸν ποιεῖται τῶν καρπῶν τὴν ἐκπλήρωσιν. Ἄλλ' ἵνα μή τις ἐπιλάβοιτο τοῦ λόγου, τὸν Χριστὸν ἡμᾶς λέγοντας ἄρτον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον, καὶ ἀπὸ τῆς παλαιᾶς Γραφῆς ἐπισφραγιστέον τὰ εἰρημένα. Λέγει γοῦν Δαυὶδ· γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος· μακάριος ἀνὴρ ὃς ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν. Ἔλθετε οὖν, φάγωμεν τοῦ Χριστοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς καρπὸν, ἵνα χρηστοὶ γενώμεθα· ἐν τούτοις γὰρ τοῖς ἐδέσμασιν ἐντρεφόμενοι, ἐπουράνιοι γενησόμεθα ἄνθρωποι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.